

Класична українська література

Ксенія Козачук (Київ)

ІДЕЯ СПРАВЕДЛИВОСТІ У СИСТЕМІ ТВОРЧИХ КООРДИНАТ РАНЬОГО ШЕВЧЕНКА (ДО ВИХОДУ «КОБЗАРЯ» 1840 р.)

Висвітлення постаті Тараса Шевченка довгий час відбувалося в парадигмі соціально значущих понять, проте на їхню методологічну актуальність значним чином впливала динаміка стану українського суспільства. Відтак сталося, що, за словами Євгена Сверстюка, «в українському народі ходить легенда про недрукованого, замовчуваного Шевченка. Цю легенду легко спростувати: лише кілька творів з «антимосковськими» мотивами зникають з «Кобзаря» в чергову епоху застою, деякі рядки з такими ж мотивами фальсифікуються... Але не в цих дрібних крадіжках суть легенди. Народ відчуває, що весь Шевченко підмінений – «не той Шевченко» [24; 61–62]. Одна з причин – знецінення уваги до окремої особистості, зумовлене соціальною політикою тоталітарної (і посттоталітарної, на жаль, поки що теж) держави: «В ужитковій філософії корисності змінилися пріоритетні цілі. На перше місце став фантом *щастя для маси*. Особа і її моральні цінності зникли – як матеріал для цієї фантастичної споруди» [24; 66].

Разом із традицією «осоціалення» Шевченка утвердилася й інша традиція, і досі актуальна аж до регулярного вбивчого повторення у шкільних програмах: «Чотири роки підряд ми товчемо дитині одне й те саме – про жорстоких панів і страждання кріпаків на фоні прекрасної української природи» [19; 134]. Узяти хоча б загальновідомий сюжет про малого козачка й злого пана, який звелів дати хлопцеві різок за витрачену на змальовування портрета отамана Платова свічку, – вивчену за довгі десятиліття жалісну історію: «Чи милували нас рідні батьки за пустощі з сірниками та вогнем серед ночі, коли доводилося нас залишати без догляду? Ставши дорослими, нам і в голову не приходило звинувачувати своїх батьків у жадобі за сірниками чи жорстокості...» [4; 7].

Тим часом творчість Тараса Шевченка можна і, на наш погляд, слід «...найглибше зрозуміти лише в термінах *екзистенційних*, в термінах співвідношення поета з самим собою» [17; 15], бо, за висловом Оксани Шупти-В'язовської, «...є всі підстави стверджувати, що в першу чергу Шевченко сприймав себе як людину» [29; 75]. Пішовши далі у розвитку цієї ідеї, можемо зробити припущення, що саме в особистісному сприйнятті шляху Кобзаря як людини і як поета доцільно вбачати стимул для подальшого унормування й творчого оновлення методології вивчення його спадщини.

Гадається, одним із ключів, що їх можна дібрати до аналізу творчості раннього Шевченка, є спосіб, у який він передає ідею справедливості (природної, екзистенціальної та людської). У

нашій статті ми розглянемо, як впливає ця ідея на систему творчих координат Тараса Шевченка до виходу «Кобзаря» 1840 р. і які складові художньої свідомості поета є для неї основою. Теоретико-методологічною основою дослідження виступили праці Любові Верещкої, Анатолія Мойсієнка, Василя Пахаренка (про ідею справедливості як явище соціальної комунікації і втілення ідей волі, добра і зла у Т. Шевченка), Павла Зайцева, Дмитра Косарика, Богдана Лепкого, Івана Огієнка, Наталі Околітенко (про факти біографії поета), Юрія Барабаша, Олександра Бороня, Григорія Грабовича, Тетяни Даренської, Оксани Забужко, Миколи Кодака, Тетяни Мейзерської, Євгена Сверстюка (про загальні особливості поетичної творчості Т. Шевченка), Світлани Голуненко, Олексія Дея, Теофіля Комаринця, Валентини Кравченко, Лариси Масенко, Івана Пільгука, Василя Шубравського, Оксани Шупти-В'язовської (про творчий метод раннього Шевченка і про вплив на нього народної творчості, романтичного літературного оточення тощо). Не можна не помітити, що більшість названих науковців схиляються до думки про значущість біографічного та герменевтичного підходів до аналізу заявлених нами у назві статті мистецьких явищ; користується авторитетом і розгляд творчості Тараса Шевченка як міфологічного світу – з більшим чи меншим наголосом на індивідуальність цього світу. Проте поки що недостатньо, на нашу думку, приділено уваги суто особистісній мотивації словесної творчості Кобзаря, адже дуже сильним залишається вплив тенденції аналізу її з точки зору відображення долі України, а не долі її окремого представника, хоч як свідомо він проектував деталі свого життєвого шляху на загальноукраїнську проблематику.

За словами Любові Верещкої, у східнослов'янському дискурсі XIX ст. семантичне поле поняття «справедливість» «виглядало в такий спосіб: 1) відповідність реальним подіям, фактам (істина); 2) відповідність чіхось вчинків або слів неписаним правилам, традиціям (правильність); 3) уроджена (природна) справедливість; 5) справедливість, що розподіляє (воздаяння належного); 6) революційна справедливість; 7) релігійно-моральна справедливість. Справедливість за зразками 1–3 прагне не до рівності, а до єдності. Молодші повинні підкорятися старшим, шанувати їх, а старші – піклуватися про молодших» [3; 11]. Гадається, після відкинення усталених за радянські часи тверджень про ідею справедливості у раннього Шевченка як варіант 6 із названих, можемо вибрати натомість варіанти 2, 5 і 7 (правильність, дотримання належного і релігійно-моральну справедливість) як орієнтовно більш характерні для цього періоду його творчості. На користь такого припущення свідчать і слова Світлани Голуненко: «Етичний ідеал (у «Кобзарі» 1840 р.) зумовлений авторськими уявленнями про світовлаштування, про місце особистості в ньому, про характер взаємодії між макростором зовнішнього світу і мікростором внутрішнього світу індивідуума» [5; 54].

Доцільно буде розглянути і протилежність справедливості. Лише умовно її можна назвати як несправедливість, бо у творах, написаних до виходу «Кобзаря» 1840 р., несправедливими (тобто такими, які викликають негативну реакцію) заявлені події емпіричної і міфологічної дійсності, які для тодішньої реальності й фольклорної традиції були цілком нормальними. Розглядаючи антиномію «добро/зло» у Тараса Шевченка, Василь Пахаренко зазначає, що «у Шевченковому розумінні добро – це породжена всеосяжною любов'ю гармонія людини з собою і світом (свобода фізичного й духовного саморозвитку та вільне, рівноправне співжиття з іншими людьми, природою, космосом, Богом), зло – руйнування такої гармонії чи перешкоджання їй, заперечення стратегії любові» [22; 51]. Передусім поета вражає неминуча відторгненість людини від дійсності, неможливість їх гармонійного співіснування. На думку Оксани Шупти-В'язовської, Шевченкова самотність також «...виявляє підсвідоме розуміння того, що людина повністю простору реальності не належить, простір її свідомості із простором реальності не збігається» [29; 75]. Але, незважаючи на серйозний підхід молодого поета до поставлених онтологічних питань, до 1840 р. вони ще не мають аж такої трагічної ваги, про що сказав зокрема Іван Огієнко: «Чорний відчай та розпука починаються в Шевченка з 1848 року, з часу заслання...» [20; 230] – очевидно, це детальне спостереження заслуговує на довіру, бо висловлене з врахуванням точки зору християнського віровчення.

Балада «Причинна» (1837), написана в Літньому саду, в період роботи в майстерні Ширяєва, «експлікує наскрізну для раннього Шевченка міфологему нудіння світом, вона засвідчує цілий ряд проклятих земних питань, на які душа у профанному світі не знаходить відповіді» [17; 13]. Поет не може знайти виходу з ситуації; він бачить, що має малярський

талант, але разом з тим усвідомлює, що його доля цілком залежить від чужої примхи; відтак народжується болюче заперечення: фольклорна традиція, згідно з якою героїня балади мала б дочекатися свого коханого, «не працює»: «Насипали край дороги Дві могили в житі. Нема кому запитати, За що їх убито?» [26; 16]. Гадаємо, причина відчуття безнадії, в душі якого оформлено розв'язку сюжету, криється у тодішньому важкому емоційному стані поета: «Генієм тоді Шевченко ще не був, навіть не здогадувався, хто в ньому гряде: він просто дивився на світ з прірви приниженості, зацькованості і безмежної самотності» [21; 32]. «Різниця потенціалів» у протиставленні бажаного й реального яскраво простежується, коли ми читаємо коментарі Василя Жуковського до дружніх карикатурок, що ними супроводжується його лист до Тараса Шевченка по свіжих слідах викуплення його з кріпацтва: «Це п. Шевченко. Він говорить до себе. – Мені б хотілося образ намалювати, а хазяїн каже хату замітати. В одній руці в нього пензель, а в другій віхоть, і йому дуже сутужно; Брюллов малює портрет Жуковського. Поодаль Шевченко замітає хату. Та це вже востаннє; Це Шевченко й Жуковський; обидва перевертаються через голови з радощів» [10; 52].

Додатковим підкріпленням наших спостережень слугують рядки з двох інших поезій, написаних поетом у той самий рік – «На вічну пам'ять Котляревському» (1838): «Прилинь, сизий орле, бо я одинокий Сирота на світі, в чужому краю. Дивлюся на море широке, глибоке, Поплив би на той бік – човна не дають» (курсив наш. – К. К.) [26; 20] і «Тече вода в синє море» (1838): «Тече вода в синє море, Та не витікає. Шука козак свою долю, А долі немає» (курсив наш. – К. К.) [26; 20]. Протиставлення стану часових і просторових деталей бажаному (море як простір, вода як час) підкреслює невідповідність реальності внутрішнім прагненням поета.

Після звільнення (про яке до зустрічі із Сошенком поет не міг навіть мріяти) він пише братові: «(До Миколи Григоровича Шевченка 15 листопада 1839. С.-Петербург). Так от, бач, живу, учусь, нікому не кланяюсь і нікого не боюсь, окрім Бога – велике щастя бути вольним чоловіком, робиш, що хочеш, ніхто тебе не спинить» [25; 11]. Після виходу серії творів у «Ластівці» поет мав успіх, ставав усе більш відомим: «Шевченка оточували щира зацікавленість, приязнь, підтримка, пізніше, коли він заявив про себе як поет, то й захоплення, найперше, звісно, поміж земляками» [1; 86]. Тому закономірний подив може викликати поява такої поеми, як «Катерина» (1838), у період, здавалось би, емоційного злету. Але тут якраз і полягає, на нашу думку, розгадка зачину поеми: «Кохайтесь, чорнобриві, Та не з москалями, Бо москалі – чужі люде, Роблять лихо з вами» [26; 28].

Донедавна способи трактування цих рядків гуртувалися головним чином навколо долі дитячого кохання поета (Оксани), розкриття образу покритки для показу результатів соціальної нерівності (див. [12; 144]) тощо. Звісно, не можна заперечувати фактичної основи згаданого образу: «Відомо і про кількість зареєстрованих випадків самогубства покриток на Київщині, і про знущання кріпосників над кріпачками, і про жорстокість панів-офіцерів» [23; 99]. Однак поета більш турбує масовість явища, ніж склад персонажів у «Катерині» (власне, чому б не розглядати панича-росіянина лише як варіант?). Із зазначеної в дужках причини не можемо погодитись і з тими науковцями, які вбачають в образ Катерини міфологему України, яка страждає від російського поневолення і тому зображується як знеславлена жінка (наприклад, із Григорієм Грабовичем). Проти такої точки зору працюють і рядки самого Шевченка: «Отаке-то на сім світі Роблять людам люде! Того в'яжуть, того ріжуть, Той сам себе губить...» (курсив наш. – К. К.) [26; 35]. Цілком справедливою вважаємо репліку Богдана Лепкого з цього приводу: «Тут уже критик, що... любить рід героїнь виводити бозна від яких праматірок, стає безпорадним. Зміст поеми найзвичайніший в світі, ще звичайніший у тодішній Україні... Одна з подій, яким «ність числа» [15; 29].

Розгадка характеру несправедливості в поемі «Катерина» криється в іншому – в пильній увазі поета до свого внутрішнього стану і життєвих перспектив після звільнення. Як зазначає Юрій Барабаш, життя Шевченка тоді «...обернулося успішно, але надто вже раптово, щоб повірити у його сталу безхмарність, десь у несвідомому муляли передчуття нетривкості того, що відбувалося, внутрішній дискомфорт від чекання нещасливих змін» [1; 87]. Тому з Катериною поет отожднює свою душу, яка пішла за петербурзькою спокусою і яку вигнала з дому мати (традиційно саме образ матері виконує функцію України в його ліричних творах, зокрема в поезії «Думи мої...» (1839) буквально подано образотвірну схему всієї збірки:

«Привітай же, моя ненько! Моя Україно! Моїх діток нерозумних, Як свою дитину» [26; 24]). Втрата рідної домівки в поемі символізує драматичний пошук поетом нових життєвих орієнтирів у різко змінених обставинах. На думку Тетяни Даренської, аналіз ключових символів поетичного світу «Кобзаря» показує, що децентрування архаїчного народного світогляду «відбувається, насамперед, через «зсув» світоглядної домінанти із символічної «вісі» Бог-Хата-Серце на символічну «вісь» Людина-Шлях-Думка, хоча зміст і цінність першої символічної «вісі» при цьому ніякою мірою не заперечується» [7; 6]. До цього твердження приєднується і Лариса Масенко: «...в поемі «Катерина» Шевченко вкладає в конкретний зоровий образ шляху... абстрактне художнє значення – він стає уособленням бездомності, знедоленості покритки та її дитини» [16; 35]. Відтак ідея несправедливості фігурує в підсвідомому художньому світі «Катерини» як виразне відчуття поетом небезпеки вибрати неправду замість правди.

Тому в поезії «Перебендя» (також 1839) Т. Шевченко підкреслює свій вибір на користь справедливості-істини, хоча при цьому йому доводиться принести в жертву традиційне буття серед людей: «Тому, хто все знає, тому, хто все чує: Що море говорить, де сонце ночує, Його на сім світі ніхто не прийма» [26; 26]. Має рацію Тетяна Мейзерська, коли говорить, що «уява Шевченка постійно творить маргінальний світ – світ між богом і людьми, поет переміщує себе у сакральний світ, де молиться, у профанному соціумі його молитва перетворюється у Слово, у творчість» [17; 14].

Наголошуючи на специфіці образної система раннього Шевченка, Світлана Голуненко зазначає, що вона «засвідчує одноплановість побудови, свідоме звуження тематичної зацікавленості автора і стійку залежність образів од авторського поетичного я, – більшість їх прочитується як alter ego автора» [5; 55]. Кобзар, на думку дослідниці, уособлює «той рівень, до якого прагне автор як поет-деміург, як творець власного я» [5; 54]. З іншого боку, помітне і бажання поета використати образ Перебенді для оформлення власної інтенції заново створити свій індивідуальний словесний образ, так само як і образ України: «Уже в «Перебенді» Шевченкові відкрилась цінність віршування для самого автора» (курсив наш. – К. К.) [11; 78]. Оксана Забужко іде глибше в конкретизації мети цього творення образу України, слушно підкреслюючи протистояння Шевченка будь-яким нав'язаним ззовні міфам: «...поетове «кобзарство» – видимість, але не сутність: замість, як то належить художньому суб'єктові національного епосу, героїзувати, Шевченко дегероїзує, «заземляє» історію» [9; 38–39]. Тому концепцію справедливості в «Перебенді» розглядаємо як ідею належної відплати (хоча об'єкт цієї відплати – сам автор, наділений даром слова).

Міфопоетична структура балади «Тополя» (1839) переконує в тому, що ключовий образ самотнього кобзаря отримує розвиток. Героїня балади перетворюється на дерево серед степу після трансцендентального вибуху словесної магії: «...після такої пісні годі довше жити життям нормальної людини» [15; 28]. Концепція справедливості тут містить елемент відплати за прозирання майбутнього: «І то лихо – Попереду знати, Що нам в світі зостринеться... Не знайте, дівчата!» [26; 47], хоча природним є і висновок Валентини Кравченко про те, що в цій баладі «...концепція трагічного... не має фатального звучання, присмаку приреченості, ...це – трагізм реального становища, а не відсутності перспектив» [14; 7]. Григорій Грабович вважає символічним, що український жіночий світ у ранніх баладах Шевченка «...не гине, а виживає в природі (дівчина в «Тополі» обернулася в дерево) чи в надприродній сфері (русалка у «Причинній» тощо)» [6; 79]. Додамо: якщо вважати героїнь цих балад втіленням душі поета (за аналогією з давньогрецької Психеєю – також жіночим образом), ця символічність допомагає продовжити онтологічний ланцюг перетворень душі. До такого попереднього висновку підводять і слова Василя Шубравського про те, що «якщо в «Причинній» домінує драматизм обставин, то в «Тополі» – драматизм почуттів» [28; 8].

На малюнку «Тополя» (кольоровий папір, італійський олівець, 1839-1840. С.-Петербург) [27; 48–49] виразно бачимо самотнє струнке дерево, що тягнеться до неба, символізуючи поглиблену самотність митця слова і водночас його прагнення до духовної істини, до священного. На думку Олександра Бороня, сакральне-профанне як гранично значуща опозиція разом із такими протиставленнями, як центр-периферія, своє-чуже, небо-земля, земля – підземний світ, були «органічними для фольклорної традиції» [2; 35]. Проте трагічна внутрішня

закономірність такого перетворення поетової душі стає очевидною, коли поглянути на рядки народної балади про свекруху і невістку-тополю, які наводить Олексій Дей: «Молода невістка льону не добрала, *На своєму полю* тополюю стала» (курсив наш. – К. К.) [8; 50]. Цей мотив зустрічаємо і в пізнішому вірші Тараса Шевченка «Н. Маркевичу» (1840): «Я й тут чужий, одинокий, І на Україні Я сирота, мій голубе, Як і на чужині» [26; 55].

Вірш «До Основ'яненка» (1839), як і поема «Іван Підкова» (1839), засвідчує новий аспект асиметрії – роздільність бажаного й дійсного у часі, яка «розгортається через заперечення сподіваного: «Не вернеться воля. Не вернуться запорожці. Не встануть гетьмани, Не покриють Україну Червоні жупани!» [Цит. за: 18; 205]. Але з'являється ще одна вказівка на невідповідність – на цей раз рівень усвідомлення суспільством глибини інформаційної прірви не відповідає дійсності (у цьому уривку поет говорить про Україну): «...Тяжко, важко сиротині, А ніхто не бачить...» («До Основ'яненка») [26; 51]. Проблему історичної сліпоти зачіпає поет і в поемі «Тарасова ніч» (1839): «Де поділося? Згоріло, А чи затопило Синє море твої гори, Високі могили?» [26; 54].

Отже, аналіз розвитку ідеї справедливості/несправедливості у поезії раннього Шевченка засвідчує еволюцію названої ідеї від неспівмірності бажаного й дійсного (належного), недовіри традиційних життєвих орієнтирів («Причинна», «Тече вода в синє море...», «На вічну пам'ять Котляревському»); неможливості йти шляхом емоційно вільної людини, не зайшовши в глухий кут («Катерина»); трагічної самотності як відплати за трансцендентальний прорив творчої свідомості («Перебендя», «Тополя», «Н. Маркевичу») до усвідомлення історичної сліпоти суспільства («До Основ'яненка», «Іван Підкова», «Тарасова ніч») і визначення онтологічної необхідності та принципу наступності творчого розвитку («Думи мої...»). Вважаємо, що кожен із названих творів заслуговує на подальший окремий аналіз із точки зору втілення цієї ідеї, так само як і в загальному контексті творчої еволюції Кобзаря.

Література:

1. Барабаш Ю. Тарас Шевченко: імператив України: Історіо- й націософська парадигма / Ю. Барабаш. – К. : ВД «Києво-Могилянська академія», 2004. – 180 с.
2. Боронь О. Поетика простору в творчості Тараса Шевченка / О. Боронь. – К. : Агентство «Україна», 2005. – 149 с.
3. Верещька Л. Феномен справедливості у контексті соціальної комунікації : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / Л. Верещька. – Одеса, 2002. – 21 с.
4. Відоменко О., Семенюк Є. Тарас Шевченко і родини Енгельгардтів : [телеповідь, есе, нариси, статті та рецензії] / О. Відоменко, Є. Семенюк. – Хмельницький : Міська друкарня, 2002. – 172 с.
5. Голуненко С. Перебендя в образній системі збірки «Кобзар» 1840 р. / С. Голуненко // Слово і час. – 1991. – № 2. – С. 54–58.
6. Грабович Г. Поет як міфотворець: Семантика символів у творчості Тараса Шевченка / Г. Грабович. – К. : Часопис «Критика», 1998. – 206 с.
7. Даренська Т. Український образ світу в ключових символах поетичної творчості Тараса Шевченка : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.12 «Українознавство» / Т. Даренська. – К., 2002. – 18 с.
8. Дей О. Балада про невістку-тополю та її відгуки у творчості Т. Шевченка, С. Руданського та Ю. Федьковича / О. Дей // Народна творчість та етнографія. – 1984. – № 2. – С. 49–58.
9. Забужко О. Деміфологізація історії: Шевченків світ / О. Забужко // Слово і час. – 1990. – № 3. – С. 36–40.
10. Зайцев П. Життя Тараса Шевченка / П. Зайцев. – К. : Обереги, 2004. – 480 с.
11. Кодак М. Авторська свідомість Шевченка: парадигми рецепції / М. Кодак // Тарас Шевченко і європейська культура : Міжнар. 33 наук. шевченківської конф., 20–22 квітня 1999 р. : [зб. праць]. – К. ; Черкаси : БРАМА, 2000. – С. 68–79.
12. Комаринець Т. До джерел Шевченкової «Катерини» / Т. Комаринець // Українське літературознавство. Міжвід. респ. збірник, вип. 8. – 1970. – С. 143–146.
13. Косарик Д. Життя і діяльність Шевченка / Д. Косарик. – К. : Радянський письменник, 1955. – 389 с.
14. Кравченко В. Балади в контексті творчості Тараса Шевченка : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / В. Кравченко. – Дніпропетровськ, 1998. – 20 с.
15. Лепкий Б. Про життя і творчість Тараса Шевченка / Б. Лепкий. – К. : Університетське видавництво «Пулсари», 2005. – 137 с.

16. Масенко Л. Образ шляху в поезії Тараса Шевченка / Л. Масенко // Мовознавство. – 1988. – № 3. – С. 34–40.
17. Мейзерська Т. Проблеми індивідуальної міфології (Т. Шевченко – Леся Українка) : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» ; спец. 10.01.06 «Теорія літератури» / Т. Мейзерська. – К., 1997. – 42 с.
18. Мойсієнко А. Україна: світ волі і світ неволі (Зі студії над Шевченковим словом) / А. Мойсієнко // Тарас Шевченко і національно-визвольні змагання українського народу : міжнар. наук. конф., 20–21 травня 1996 р. : [зб. матеріалів]. – К., 1998. – С. 203–214.
19. Молоде шевченкознавство України («Круглий стіл» журналу «Дніпро») // Дніпро. – 1994. – № 7–8. – С. 124–134.
20. Огієнко І. Тарас Шевченко / І. Огієнко – К. : Наша культура і наука, 2002. – 438 с.
21. Околітенко Н. «Мій іскренний друже...» / Н. Околітенко // Дніпро. – 1989. – № 3. – С. 32–41.
22. Пахаренко В. Добро і зло // Темі і мотиви поезії Тараса Шевченка / [Барабаш Ю., Боронь О., Пахаренко В. та ін.]. – К. : Наукова думка, 2008. – С. 51–75.
23. Пільгук І. Художнє мислення і образ («Катерина») / І. Пільгук // Радянське літературознавство. – 1964. – № 1. – С. 98–105.
24. Сверстюк Є. Феномен Шевченка (До 150-річчя виходу в світ «Кобзаря») / Є. Сверстюк // Українська мова і література в школі. – 1990. – № 6. – С. 64–71.
25. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. / Шевченко Т. – К. : Наукова думка, 2003.
Т. 6 : Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. – 2003. – 632 с.
26. Шевченко Т. Кобзар / Шевченко Т. – К. : Державне видавництво художньої літератури, 1958. – 537 с.
27. Шевченко Т. Повне зібрання творів : У 12 т. – К. : Наукова думка, 2001. – Т. 7 : Мистецька спадщина. Живопис і графіка 1830–1843. – 504 с.
28. Шубравський В. Балади Тараса Шевченка / В. Шубравський // Українська мова і література в школі. – 1980. – № 3. – С. 3–14.
29. Шупта-В'язовська О. Художній простір у поезії Т. Шевченка / О. Шупта-В'язовська // Тарас Шевченко і сучасність : міжнар. наук.-теор. конф., 21 травня 1996 року : зб. матеріалів і тез. – Рівне, 1996. – С. 73–76.

The Idea of Justice in Early Shevchenko's Artistic Coordinates System (Before the «Kobzar» Issue in 1840)

The analysis of the idea of justice/unjustice development in the poetry by early Shevchenko shows the evolution of the said idea from the gap between the wishful and the real (the proper); non-effectiveness of traditional life guiding lines («Prychynna», «The water flows into the blue sea...», «For the eternal memory of Kotlyarevsky»); impossibility to make the way of emotionally free human being without getting into a blind alley («Kateryna»); tragic solitude as the repayment for artistic conscience transcendental break-through («Perebendya», «Poplar», «To N. Markevych») towards realization of the society's historical blindness («To Osnovianenko», «Ivan Pidkova», «Night of Taras») and thus to determination of ontological necessity and the principle of artistic growth succession («My thoughts...»).